

ANLAM ÖZELLİKLERİNE GÖRE CÜMLELER

Olasılık Cümlesi

Bir olay veya durumun gerçekleşmesiyle veya gerçekleşmemesiyle ilgili kesin olmayan yargılardır.

- Hafta sonu dedemlerin Bursa'daki çiftliğine gidebiliriz.
- Bu akşam Ay tutulması olabilir.

Tahmin

İleri bir zaman diliminde meydana gelebilecek bir olayı akla, sezgiye veya birtakım verilere dayanarak yaklaşık olarak değerlendirmek, gerçekleşme oranını belirlemek, olayların akışından hareketle sonucu görmeye çalışmak ve olayın olabilirliğini kestirmektir.

- Öğretmenimiz dün hastaydı, bugün gelmeyebilir.
- Yollar okadar kötü ki acemi şoförler kaza yapabilir.

! DİKKAT

Olasılık ve tahmin cümleleri birbirine karıştırılabilir:

- Yarın yağmur yağabilir. (**olasılık**)
- Hava bulutlu olduğu için yarın yağmur yağabilir. (**tahmin**)

Ön Yargı (Peşin Hüküm)

Olaylar veya kişilerle ilgili önceden edindiğimiz olumlu ya da olumsuz düşünceleri bildiren cümlelerdir.

- Çalışırım, diyor fakat bu işi de eline yüzüne bulaştıracak.
- Ömer, yaptığı bu resimle de dereceye girecek.
- Yönetmenin cuma günü yayınlanacak yeni filmi çok izlenecek.

Tanım (Tanımlama) Cümlesi

Bir kavramın niteliklerini eksiksiz olarak belirtme veya açıklamaya denir. Tanım cümleleri "Bu nedir?" sorusuna cevap verir.

- Klasik Türk müziğinde ve özellikle tekke müziğinde yer alan, kaval biçiminde, yanık sesli, kamıştan yapılmış, üflemeli çalgıya ney denir.
- Şiir, duyguları tüm yoğunluğuyla kâğıda dökme sanatıdır.
- İş, oluş, durum bildiren cümlelere fiil denir.

! DİKKAT

Bir kavramın özelliğinin verilmesi o cümleyi tanım cümlesi yapmaz.

- Levent çok zeki bir çocuktur.
- Fiiller anlamlarına göre iş, oluş, durum olmak üzere üçe ayrılır.

Öneri (Tavsiye) Cümleleri

Bir sorunu çözmek veya daha iyiye ulaşmak için görüş ve düşüncelerin öne sürüldüğü cümlelerdir.

- Daldaki elmayı almak için merdiven kullanmalısın.
- Yolculuğa çıkarken yanına bir kitap al ki canın sıkılmasın.
- Bu işe sabırlı yaklaşmanız daha doğru olacak.
- Kilolarından kurtulmak istiyorsan düzenli spor yapmalısın.

Uyarı Cümleleri

Kişi ya da kişileri yanlış davranışlardan uzak tutmak için bir konu, sorun ya da olumsuz bir durum ile ilgili ikaz ve hatırlatmaları içeren cümlelerdir.

- Kışın zincir takmadan yola çıkmayın.
- Üzerime bu kadar gelmeyin!
- Maske takmadan dışarı çıkmayın!

DİKKAT

Öneri ve uyarı cümleleri karıştırılabilir, dikkat edilmesi gerekir. Öneri cümlelerinde yol gösterme özelliği vardır ancak uyarı cümleleri olumsuz bir durumla karşılaşmamak için kullanılır.

- Ödevlerini daha dikkatli yapmalısın.
- Terliyen soğuk su içmeyin.
- Yazın yaşı, kışın taşa oturma!

Varsayım Cümleleri

Gerçekleşmemiş bir olayın gerçekleşmiş gibi ya da gerçekleşmiş bir olayın hiç gerçekleşmemiş gibi kabul edildiği cümlelerdir. Varsayım anlamı taşıyan yargılarda genellikle “tut ki, diyelim ki, farz edelim, düşün ki, ...dığını düşünelim” gibi ifadeler yer verilir.

- Diyelim ki bu uçağa yetişemedin.
- Bir an için rüyalarının gerçekleştiğini düşün.
- Tut ki puanın yetmedi ve üniversiteye giremedin.
- Farz et ki sınavı kazanamadın, ne yapacaksın?

Eleştiri Cümleleri

Bir yapının, bir insanın veya bir durumun doğru ya da yanlış yönlerini belirten cümlelerdir. Eleştiri, olumlu eleştiri ve olumsuz eleştiri olmak üzere ikiye ayrılır.

- Konuları açık ve anlaşılır bir dille ele almış.
- Filmin sağlam bir yapıya sahip olmayışı oyuncuların emeğini boşa çıkarmış.
- Yazarın dili, konu seçimi kadar başarılı olmamış.
- Bu şimdiye kadar okuduğum en sürükleyici öyküydü.

Öz Eleştiri Cümleleri

Bir kişinin kendi davranışları üzerinde yürüttüğü yargıları içeren cümlelerdir.

- Kaleme aldığım yazılarda daha tutarlı olmam gerekiyor.
- Yazarı değerlendirirken sadece bir kitabını ölçüt almamalıydım.

Tasarı Cümleleri

Gelecekte yapılması planlanan işlerin belirtildiği cümlelerdir.

- Önümüzdeki ay tatile çıkmayı düşünüyorum.
- Yeni kitabımda farklı bir konu işleyeceğim.
- Bu işin altından başarıyla kalkmayı amaçlıyoruz.

Kesinlik Cümleleri

Bir bilginin ya da fikrin şüphe veya duraklamaya düşmeden doğruluğunu veya yanlışlığını ifade eden cümlelerdir.

- Uçağımız bu akşam 20.45'te kalkacak.
- Galatasaray, 2000 yılında UEFA Kupası'nı almıştır.

Aşamalı Durum Bildiren Cümleler

Bir durumun olumlu ya da olumsuz yönde giderek değiştiğini bildiren cümlelerdir.

- Hastamız günden güne iyileşiyordu.
- Günbegün büyüyor, yakışıklı bir delikanlı oluyordu.
- Gün geçtikçe işler içinden çıkılmaz bir vaziyet alıyordu.
- Her geçen gün zayıflıyordu.

Kinayeli Söyleyiş İçeren Cümleler

Bir sözü iğneleyici, dokundurucu şekilde ya da hem gerçek hem mecaz anlama gelecek şekilde kullanmadır.

- Uykuyu ne kadar az sevdiğin her sabah okula geç kalmandan belli oluyor.
- Hamama giren terler.
- O kadar çalışkanmış ki (!) bu yıl da sınıfta kalmış.

ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerin taşıdığı anlam özelliklerini bulalım.

- Yıllar geçtikçe daha iyimser oluyorum.
- Tüm insanlığın mutlu olduğu bir dünyada yaşadığını düşün.
- Otobüsü, Ankara'ya varmış olabilir.
- Görünüşünden beceriksiz biri olduğu belli.
- Kendini hasta hissettiğinde kuşburnu çayı içebilirsiniz.
- Anılarını kaleme alan yazar, eserini içten bir anlatımla doyumsuz hale getirmiş.

Örnek

- Bir kavramın niteliklerini eksiksiz olarak belirtme veya açıklama ya **tanım** denir. Tanım cümleleri "**Bu nedir?**" sorusuna cevap verir.
- Bir olay veya durumun gerçekleşmesiyle veya gerçekleşmemesiyle ilgili kesin olmayan yargılara **ihtimal (olasılık) cümlesi** denir.
- Gerçekleşmemiş bir olayı kısa bir süreliğine gerçekleşmiş gibi kabul etmeye **varsayım** denir.
- Bir bilginin ya da fikrin şüphe veya duraklamaya düşmeden doğruluğunu veya yanlışlığını ifade eden cümleler **kesinlik** bildirir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde yukarıda açıklaması verilen kavramlardan birine yer verilmemiştir?

- A) Bülbül, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü bir kuştur.
- B) Arabayı buraya park edelim mi sokakta doğal gaz çalışması olabilir.
- C) Bu kentte dünyanın en güzel halıları dokunuyor bence.
- D) Millî sporcumuz bu yıl, katıldığı yarışlarda birinci oldu ve altın madalya kazandı.

Örnek

	Cümleler	İhtimal	Ön Yargı	Varsayım	Öneri
I.	Babamın Düzce'den aldığı arsanın içinden yol geçebilirmiş.	✓			
II.	Serkan bu yıl da bilgi yarışmasında okulumuzu temsil edecek.		✓		
III.	Tut ki babam hafta sonu yapılacak olan kampa katılmamıza izin verdi.			✓	
IV.	Yağmur sularını biriktirip onunla çiçekleri sulayabilirsiniz.				✓

Numaralanmış cümlelerin hangisindeki anlam özelliği yanlış işaretlenmiştir?

- A) I.
- B) II.
- C) III.
- D) IV.

Aşağıdakilerden hangisi iğneleyici bir sözdür?

- A) Güldürmeyin adamı, ben bu kadar soruyu yarım saatte nasıl çözerim?
- B) Buluşmaya geç gelerek çok güvenilir (!) olduğunuzu kanıtladınız.
- C) Değerli bir ağaç türünü incelemek için ormanın derinliklerine ilerlediler.
- D) Olumsuz şartlara rağmen kendini ne de güzel yetiştirdi, aşk olsun ona!

(I) Olmekler, Mayalar ve Aztekler Kuzey Amerika'nın güneyinde ve Orta Amerika'da yaşamış uygarlıklardı. (II) Çikolatanın ilk olarak birkaç bin yıl önce Mayalar tarafından yapıldığı düşünülüyor. (III) Kakao ağacının o bölgede yaşamış Olmekler tarafından da yetiştirildiği tahmin ediliyor. (IV) Buna karşın Olmeklerin çikolata yapıp yapmadıkları bilinmiyor.

Bu metinde numaralanmış cümlelerden hangisinde "kesinlik" söz konusudur?

- A) I.
- B) II.
- C) III.
- D) IV.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi uyarı anlamı taşımaktadır?

- A) İyi yemek yapmak istiyorsan doğru malzeme kullanmalısın.
- B) Son kez söylüyorum, odanı dağınık bırakma!
- C) Güzel kardeşim, nerede kaldı o eski günler!
- D) Varsayalım ki okula geç kaldın, ne yaparsın?

Aşağıdakilerden hangisinde bir tasarı dile getirilmemiştir?

- A) Emekli olduktan sonra kitaplarımı okulumun kütüphanesine armağan etmeyi düşünüyorum.
- B) Şehir merkezindeki evimizi satın ormanlık alanlara yakın bir yere taşınmayı planlıyoruz.
- C) İlk kitabımı bundan yirmi bir yıl önce, bıyıklarım henüz terlememişken yayımlamıştım.
- D) Şimdilerde diğerlerinden çok farklı, yeni bir edebiyat dergisi çıkarmayı hayal ediyoruz.

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde olumlu ve olumsuz eleştiri bir aradadır?

- A) Yazar bu hikâyesinde kişileri yaşadıkları çevrede başarıyla anlatırken yalın anlatımı da dikkatlerden kaçmıyor.
- B) Okuyucu bu eseri başarılı bulmakta çok haklı çünkü eserin sağlam bir yapısı var.
- C) Genç yazar, ilk eserinde başkasının gölgesinde kalmaktan kurtulamamış ve maalesef eseri bodur kalmış.
- D) Dil ve anlatımındaki zenginlik olay örgüsüne de yansımış olsaydı bu eser hakkında daha güzel şeyler söyleyebilirdik.

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde aşamalı bir durumdan söz edilmektedir?

- A) Ninem bazı ilaçlarını iki günde bir kullanıyor.
- B) Okulumuzun bahçesinde düzenleme çalışmaları yapılıyor.
- C) Önümüzdeki yıl bu binanın yerine yenisi yapılacak.
- D) Güney Anadolu'da hava sıcaklığı gün geçtikçe artıyor.